מְשׁוּם חִינָּא – כדי שאנשים ימצאו חן בעיני נשים, שתסכמנה לינשא להם, אֲקִילוּ רַבָּנָן נַפְשָׁהּ – הקלו עליה חכמים שתגבה כתובתה מהיתומים בלא שבועה, קָא מַשְׁמַע לָן שלא הקלו עליה ואף היא צריכה להשבע:

שנינו במשנה שנִמְנְעוּ מִלְּהַשְׁבִּיעָהּ ולכן לא גבתה כתובתה: הגמרא מבררת טעמם, מַאי טַעֲמָא שנמנעו מלהשביעה. אִילֵימָא – אם נאמר שסיבת הדבר מְשׁוּם דְּרַב כַּהֲנָא – המעשה שסיפר רב כהנא, דְּאָמַר רַב כַּהֲנָא, וְאָמְרֵי לְהּ – ויש אומרים שלא רב כהנא סיפר זאת, אלא אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, מַעֲשֶׂה בְּאָדָם אֶחָד בִּשְׁנֵי בָּצוֹרֶת שֶׁהִפְקִיד דִּינָר וְהָב אֵצֶל אַלְמָנָה, וְהִנִּיחָתוּ לשמירה בְּכַד שֶׁל קֶמַח. לאחר זמן שכחה מכך וְאָפְאָתוּ בַּפַּת – אפתה פת מהקמח ונמצא המטבע נתון בתוך הפת, וּנְתָנַתּוּ – את הפת לְעָנִי. לְיָמִים בָּא בַּעַל הַדִּינָר – המפקיד וְאָמַר לָהּ הָבִי לִי דִּינָרִי. לא ידעה האשה היכן הוא, וכדי שלא יחשוד בה שגזלתו אָמְרָה לֵיהּ, יְהֵא סַם הַמָּוֶת בְּאֶחָד מִבָּנֶיהָ שֶׁל אוֹתָהּ אִשָּׁה – ימות אחד מִבָּנֶי בסם המות אִם נֶהֱנֵיתִי מִדִּינָרֵךְ כְּלוּם – משהו. אָמְרוּ, לֹא חָיוּ אלא יָמִים מוּעָטִין עַד שֶׁמֵּת אֶחָד מִבָּנֶיהָ. וּכְשֶׁשָּׁמְעוּ חֲכָמִים בְּדָבָר, אָמְרוּ קל וחומר, מַה מִּי שֶׁנִּשְׁבַּע בְּאֱמֶת, כאותה אשה שבאמת לא נהנתה מהדינר, נענש כָּל כָּךְ, הַנִּשְׁבָּע עַל שֶׁקֶר עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שעונשו חמור.

שואלת הגמרא, מאחר ונשבעה אמת מַאי טַעֲמָא אִיעֲנְשָׁה – מדוע נענשה. משיבה הגמרא שלא היתה זו שבועת אמת ממש, מאחר דְּאִישְׁתָּרְשֵׁי לְהּ מָקוֹם דִּינָר – שהרויחה מעט עיסה ע"י הדינר שהיה שם, שהרי אם לא היה מונח שם היתה מוסיפה מעט עיסה במקומו, ונמצא שנהנית ממנו. שואלת הגמרא, אם כן וּמַאי 'מִי שֶׁנִּשְׁבַּע בֶּאֱמֶת' – מהו שאמרו 'מי שנשבע באמת', והרי שקר היה. משיבה הגמרא שכוונת הברייתא 'כְּמִי שֶׁנִּשְׁבַּע בֶּאֱמֶת', ששבועת אותה אשה דומה לנשבע באמת, שהרי בשוגג שיקרה. ושמא יש לומר שלפיכך שנינו במשנתינו שנמנעו מלהשביע את האלמנה, מכיון שראו את גודל עונש שבועת שקר.

דוחה הגמרא, אִי מִשּׁוּם הָא – אם משום כך, מַאי אִירְיָא אַלְמָנָה – מדוע דווקא אלמנה נמנעו מלהשביע, הרי מחמת חומרת שבועת שקר צריך להימנע מלהשביע אֲפִילּוּ נְרוּשָׁה נַמִּי שבאה לגבות כתובה מנכסי בעלה, אַלְמָה – למה אָמַר רַבִּי יִרְמְיָא אָמַר שְׁמוּאֵל לֹא שָׁנוּ שנמנעו מלהשביע אֶלָּא אַלְמָנָה אֲבָל נְרוּשָׁה מַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ. מתרצת הגמרא, אַלְמָנָה שַׁאנִי – אלמנה שונה מגרושה, דְּבָהֲהִיא חֲנָאָה דְּקָא טָרְחָה בַּמֵּי דְּיִתְמֵי – בגלל שהיא מהנה את היתומים, שהיא טורחת עבורם לאחר מות אביהם, אָתְיָא לְאוֹרוֹיֵי הֵיתֵּרָא – באה להורות היתר לקחת מנכסיהם דבר מועט בלא לנכותו מן הכתובה, ועלולה להשבע לשקר שלא קיבלה כלום לכתובתה, ולכן נמנעו מלהשביעה.

הגמרא דנה באפשרות להשביע את האלמנה חוץ לב"ד:

אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בַּר אַבָּא, רַב וּשְׁמוּאֵל דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ – שאמרו שניהם, לֹא שָׁנוּ במשנה שנמנעו מהלשביע את האלמנה אֶלָּא בְּבֵית דִּין, ששם השבועה חמורה, שהיא נעשית בנקיטת חפץ, שהנשבע תופס חפץ של קדושה בידו, ונשבע בשם השם, אֲבָל חוּץ לְבֵית דִּין שאין עונשה חמור כל כך, שהיא נעשית בלא נקיטת חפץ, אלא בקבלת קללת ארור, מַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ. מקשה הגמרא, אֵינִי – והלא אין הדבר כך, וְהָא רַב לֹא מַגְבֵּי כְּתוּבָּה לְאַרְמַלְתָּא – והרי רב לא הניח לאלמנה לגבות כתובה מיתומים כיון שלא רצה להשביעה, ולמה לא השביעה חוץ לב"ד. קָשְׁיָא.

הגמרא מביאה שיש שתי גירסאות לדברי רב האמורים: בְּסוּרָא – בסורא אמרו בשם רב, והקשו על דבריו, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר, אבל בְּנְהַרְדְּעָא מַתְנוּ הָכִי, אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, לֹא שָׁנוּ שנמנעו מהלשביע את האלמנה, אֶלָּא בְּבֵית דִּין, אֲבָל חוּץ לְבֵית דִּין מַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ. וְרַב אָמַר אֲפִילּוּ חוּץ לְבֵית דִּין נַמִּי אֵין מַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ. וְרַב לֹא מַגְבֵּי כְּתוּבָּה – לשיטתו, דְּרַב לֹא מַגְבֵּי לְאַרְמַלְתָּא – שרב לא הניח לאלמנה לגבות כתובה מהיתומים בגלל שלא רצה להשביעה אפילו חוץ לב"ד. ולפי גירסא זו, לא קשה על רב כלום.

הגמרא דנה בדברי רב שלא השביע אלמנה, ושואלת, וְלִיאַדְּרֵהּ וְלִינְקְטֵיהּ – הרי היה יכול להדירה בכפי ששנינו במשנה. משיבה הגמרא, בְּשְׁנֵי דְּרַב קְלִילֵי נִדְרֵי – בשנותיו של רב היה הנדר קל בעיני אנשים, ולא היה אפשר לסמוך על כך.

הגמרא מביאה מעשה בענין זה: הַהִיא אלמנה דַּאֲתַאי לְקַמֵּיהּ דְּרַב הוּנָא – שבאה לפני רב הונא כדי לגבות כתובה מהיתומים. אָמַר לָהּ רב הונא, מָה אַעֲבִיד לִיךְ – מה אעשה לך, אין בידי לעשות כלום, מכיון דְּרַב לֹא מַגְבֵּי כְּתוּבָּה לְאַרְמַלְתָּא – לא גבה כתובה עבור אלמנה. אָמְרָה לֵיהּ, מִידֵּי הוּא מַעְמָא אֶלָּא דְּלָמָא נָקְטִינָא מִידֵּי מִכְּתוּבָּתִי – וכי לחינם לא גבה רב, והרי טעמו עמו שחשש שמא קיבלתי דבר מה עבור תשלום הכתובה, ואם כן הריני נשבעת חַי ה' צְבָאוֹת אִם נֶהֱנֵיתִי מִכְּתוּבָּתִי כְּלוּם – שלא גביתי כלום. אָמַר רַב הוּנָא, מוֹדֶה רַב בְּקוֹפֶצֶת – שאם קפצה ונשבעה מעצמה, מאמינים לה ויכולה לגבות כתובתה.

מעשה נוסף בענין זה: הַהִיא אלמנה דַּאֲתַאי לְקַמֵּיהּ דְּרַבָּה בַּר רַב הוּנָא כדי לגבות כתובה מהיתומים. אָמַר לָהּ, מַאי אַעֲבִיד לִיךְ, דְּרַב לֹא מַגְבֵּי כְּתוּבָּה לְאַרְמַלְתָּא – הרי רב לא גבה כתובה עבור אלמנה מהיתומים, וְאַבָּא מָרִי – וגם אבי מורי [רב הונא] לֹא מַגְבֵּי כְּתוּבָּה לְאַרְמַלְתָּא כרב. אָמְרָה לֵיהּ, הַב לִי מְזוֹנֵי – אם איני גובה כתובה, יתחייבו היתומים לתת לי מזונות. אָמַר לָהּ, מְזוֹנֵי נַמִּי לֵית לִיךְ – גם זה אינך מקבלת, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, הַתּוֹבַעַת כְּתוּבָּתָהּ בְּבֵית דִּין אֵין לָהּ מְזוֹנוֹת. ומעת שבאת לב"ד לתבוע הכתובה, אף שלא קיבלת אותה, הפסדת את המזונות. אָמְרָה לֵיהּ, אַפְּכוּהּ לְכוּרְסֵיהּ – הפכו את כסאו [והוא לשון קללה, שיארע לו דבר מה], מאחר שכְּבֵי תְרֵי עֲבָדַתְּ לִי – הנך מחמיר עמי כשני האמוראים, כרב שלא גבה כתובה לאלמנה, וכשמואל שהתובעת כתובה מפסידה מזונות. וכדי שלא יינזק מחמת הקללה, הַפְכוּהּ לְכוּרְסֵיהּ וְתָרְצוּהָ – הפכו את כסאו של רבה וחזרו וזקפוהו. וַאֲפִילּוּ הָכִי לֹא אִיפְּרַק מֵחוּלְשָׁא – לא ניצל מחולי, שבא עליו מחמת הקללה.

אָמַר לֵיהּ רַב יְהוּדָה לְרַב יִרְמְיָה בִּירְאָה, כשתבא אלמנה לפניך לגבות כתובתה, אַדַּרְהּ בְּבֵית דִּין – תדיר אותה בב"ד כתקנת רבן גמליאל, וְאַשְׁבְּעֶהָ חוּץ לְבֵית דִּין – או שתשביע אותה חוץ לב"ד, כדברי שמואל. וְלֵיתֵי קָלָא וְלִיפּוֹל בְּאוּדְנֵי – ושיצא קול בעיר ויגיע לאוזני שנתנו כתובה לאלמנה, דִּכְעָנָא כִּי הֵיכֵי דְּאֶעֱבֵיד בָּהּ מַעֲשֶׂה – שרצוני לעשות מעשה כשמואל רבי ולהראות שהלכה כמותו.

הגמרא מבארת שיטת שמואל בגרושה: גּוּפָא, אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה אָמַר שְׁמוּאֵל, לֹא שָׁנוּ במשנתינו שנמנעו מלהשביעה אֶלָּא אַלְמָנָה, אֲבָל גְּרוּשָׁה שמת בעלה מַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ, כיון שאינה טורחת עבור היתומים, ואינה מורה היתר לעצמה לקחת מהם ולהישבע שלא לקחה. מקשה הגמרא, וּגְרוּשָׁה דְּאַדְּרֵהּ לָא – וכי גרושה חייבת להישבע ואין יכולה לגבות ע"י נדר כאלמנה, וְהָא שָׁלְחוּ מִתָּם – והרי שלחו מארץ ישראל עדות בענין איש ואשה שעלו לשם מבבל ונתגרשו שם, וכתבו הדיינים לאשה פסק דין שתוכל לגבות כתובתה מנכסי בעלה שבבבל. וכך כתבו: אֵיךְ פָּלוֹנִיתָא בַּת פְּלוֹנִי קַבֵּילַתְּ גִּיטָּא – קיבלה גט מִן יָדָא דְּאַהֲבָא בַּר הֵידְיָא – מאהב בן הידיא דִּמְתִקְרֵי אַיָּה [–שמכונה] מָרֵי וְהָאשה נָדְרַתְּ וְאָמְרַתְּ פֵּירוֹת שֶׁבָּעוֹלָם עָלָהּ – נדרה ואסרה על עצמה כל פירות שבעולם דְּלָא קַבֵּילַתְּ מִכְּתוּבָּתָהּ – אם קיבלה דבר לתשלום כתובתה אֶלָּא – מלבד גְּלוּפְקְרָא אֲחַת – טלית אחת וְסֵפֶר תְּהִלִּים אֶחָד וְסֵפֶר אִיּוֹב וּמִשְׁלוֹת – ספר משלי בְּלוּאִים – שבלו

וְשַׁמְנוּם – והערכנו את שווים של חפצים אלו בַּחֲמִשָּׁה מָנֶה שאותם צריך לנכות מסכום הכתובה, לְכְשֶׁתָּבֹא לְיֵדֵכֶם – לבבל לגבות את הכתובה הַגְבוּהָ אֶת הַשְּׁאָר. הרי מוכח שגם גרושה מדירים ולא רק אלמנה.

מתרצת הגמרא אָמַר רַב אַשִׁי המעשה הַהוּא שהקשית ממנו לא עסק בגרושה אלא באלמנה, וּמֵט יָבְמִין הֲוָה – הגט שקיבלה היה גט של יבם. שבעלה של זו מת בלי בנים, וצריכה להתייבם לאחד מאחיו. ובא אחד מן האחים ונתן לה גט ועל ידי זה פסל אותה מלהתייבם. ובאה האלמנה לגבות כתובתה מנכסי בעלה, ולכן נדרה ליורשי בעלה שכל פירות שבעולם ייאסרו עליה אם קיבלה דבר מה עבור כתובתה מלבד החפצים האלו, וכתקנת רבן גמליאל. אבל גרושה יכולה להישבע ואין מדירים אותה.

שנינו במשנה שהַתִּקִּין רַבָּן גַּמְלִיאֵל הַזָּקֵן שֶׁתְּהֵא האלמנה נוֹדֶרֶת כו' ליתומים כל מה שירצו וגובה כתובתה:

הגמרא דנה מה הדין אם כבר נישאת לאחר: אָמַר רַב הוּנָא לֹא שָׁנוּ – לא שנינו במשנה שאלמנה נודרת כדי לגבות את כתובתה אֶלָּא בְּשֶׁלֹּא נִיסֵּת עדיין לאחר, אֲבָל נִיסֵּת לאחר, גובה כתובתה מהיתומים וְאֵין מַדִּירִין אוֹתָהּ. מקשה הגמרא, והרי בִּנִיסֵּת מַאי טַעֲמָא דְּמֵיפֵּר לָהּ בַּעַל – והרי הטעם שאם נישאת אין מדירים אותה, הוא מפני שהבעל יפר לה את הנדר והיא סומכת על כך, ואין תועלת בהדרתה, אם כן כִּי לֹא נִיסֵּת נַמִּי – גם אם עדיין לא נישאת לא תהסס לידור, שהרי לְכִי מִנַּסְבָא מֵיפֵּר לָהּ בַּעַל – כשתינשא יפר לה הבעל. מתרצת הגמרא, אֵין הַבַּעַל מֵיפֵּר בְּקוֹדְמִין – הבעל אינו יכול להפר נדרים שהאשה נדרה קודם הנישואין, ולכן לא יוכל להפר מה שנודרת ליתומים עכשיו.

מקשה הגמרא, גם כשעדיין לא נישאת, וְנִיחוּשׁ דִּילְמָא אָזְלָה לְגַבֵּי חָכָם – שמא אחרי שתדור תלך לחכם, וְשָׁרֵי לָהּ – ויתיר לה את הנדר. מתרצת הגמרא קָסָבַר – רב הונא סובר שהבא לחכם שיתיר לו את נדרו צָרִיךְ לְפָרֵט לפני החכם אֶת הַנֶּדֶר – את לשון הנדר ואת הסיבות שהביאוהו לנדור. וכשהחכם ישמע שנדרה כדי לגבות את כתובתה מהיתומים, לא יתיר לה את הנדר.

רב נחמן חולק על רב הונא: רַב נַחְמָן אָמַר אֲפִילּוּ אם כבר נִיסֵּת האלמנה ובאה לגבות כתובתה, מדירים אותה. שואלת הגמרא, והרי אם נִיסֵּת, וַדַּאי מֵיפֵּר לָהּ בַּעַל ומה יועיל הנדר. משיבה הגמרא, דְּמַדְּרִינַן לָהּ בָּרַבִּים – כוונת רב נחמן היתה שמדירים אותה בפני עשרה בני אדם, והוא סובר שנדר שהודר ברבים אין לו הפרה.

הגמרא מקשה על רב הונא: מֵיתִיבִי מברייתא ששנינו, אם האלמנה נִיסֵּת, גּוֹבָה כְּתוּבָתָהּ אִם נָדְרָה ליתומים, כתקנת רבן גמליאל. מַאי לָאו – בפשטות משמע שכוונת הברייתא שנָדְרָה הַשְׁתָּא – אחרי שנישאת, וקשה על רב הונא שאמר שאחרי שנישאת אין מדירים אותה. מתרצת הגמרא, לֹא – אין כוונת הברייתא שנדרה עכשיו אחרי הנישואין, אלא דְּנָדְרָה מֵעִיקָּרָא – קודם הנישואין, וגובה את כתובתה אף אחרי הנישואין כיון שאין הבעל מיפר נדרים שנדרה קודם הנישואין.

הגמרא מקשה מברייתא אחרת: וְהָתַנְיָא, אם האלמנה נִיסֵּת, נוֹדֶרֶת ליתומים וְגוֹבָה כְּתוּבָתָהּ, ומבואר שנודרת עכשיו, לאחר שנישאת, וקשה על רב הונא. מתרצת הגמרא, תַּנָּאֵי הִיא – ענין זה תלוי במחלוקת תנאים, שנחלקו אם נדר שהודר ברבים יש לו הפרה או לא, דְּאִיבָּא לְמַאן דְּאָמַר – יש מי שאומר שנֶּדֶר שֶׁהוּדַּר בָּרַבִּים יֵשׁ לוֹ הֲפָרָה, וזו דעת חכמים, ולשיטתם אין להדיר אלמנה שנישאת שהרי הבעל יפר לה, וכך סובר רב הונא. וְאִיבָּא לְמַאן דְּאָמַר – ויש מי שאומר, והוא רבי יהודה, שנדר שהודר ברבים אֵין לוֹ הֲפָרָה, ולשיטתו אפשר להדיר אלמנה שנישאת כדי שתגבה כתובתה, וכך סוברת הברייתא, וזו גם דעתו של רב נחמן.

הגמרא דנה האם צריך לפרט את הנדר: אִיבַּעְיָא לְהוּ – נסתפקו בני הישיבה, אדם שבא לחכם להתיר לו את נדרו האם צָרִיךְ לְפָרֵט אֶת הַנֶּדֶר ולומר את לשון הנדר ואת הסיבה שבגללה נדר, אוֹ אֵינוֹ צָרִיךְ לפרטו, ורק יאמר לחכם שנדר ואסר על עצמו דבר פלוני. רַב נַחְמָן אָמַר אֵינוֹ צָרִיךְ לפרט ורַב פָּפָּא אָמַר צָרִיךְ.

מבארת הגמרא את טעמם: רַב נַחְמָן אָמַר אֵינוֹ צָרִיךְ לפרט את הנדר, דְּאִי אָמְרַתְּ צָרִיךְ – שאם תאמר שצריך לפרט את הנדר, ובלא זה אין ההיתר מועיל, יש לחשוש דִּזְמָנִין דְּגָיֵיס לֵיהּ לְדִיבּוּרֵיהּ – פעמים שלא יאמר לחכם את כל פרטי הנדר, וְחָכָם מַאי דְּשָׁמַע מֵיפֵּר – והחכם יתיר לו רק את מה שאמר לו ולא את הנדר כולו, והוא יסבור שהנדר הותר ויעבור על נדרו, לכן עדיף שלא יצטרך לפרט. רַב פָּפָּא אָמַר צָרִיךְ לפרט מַשּׁוּם מִילְּתָא דְּאִיסּוּרָא – פעמים שאדם נודר כדי להמנע מעבירה ועתה רוצה להתיר את נדרו כדי לעבור העבירה, ואם יפרט את הנדר החכם לא יתיר לו אותו.

הגמרא מקשה ממשנה על רב נחמן: תְּנַן – שנינו במשנה (בכורות מה:) כהן הַנּוֹשֵׂא נָשִׁים בַּעֲבֵירָה – האסורות עליו כגון גרושה או חלוצה, פָּסוּל לעבודה בבית המקדש עַד שֶׁיְּהוּר הֶנָּאָה – שיאסור על עצמו את הנאתה כדי שיגרשנה שהרי אסור לו לבא עליה. וְתָנֵי עֲלָהּ – ושנינו בברייתא בענין זה, הכהן נוֹדֵר ממנה הנאה וְעוֹבֵר – ומיד מותר בעבודה בבית המקדש אפילו קודם שגירשה, אחר כך יוֹדֵר מהעבודה על המזבח וּמְגָרֵשׁ את האשה. וְאִי אָמְרַתְּ – ואם תאמר כדעת רב נחמן שאֵינוֹ צָרִיךְ לְפָרֵט אֶת הַנֶּדֶר, לֵיחוּשׁ – יש לחשוש דִּילְמָא אָזְלָא לְגַבֵּי חָכָם וְשָׁרֵי לֵיהּ – שמא ילך לחכם ויבקש ממנו להתיר את נדרו שנדר ואסר את הנאת אשתו עליו, ולא יספר לחכם שהיא אסורה עליו.

אגרות קודש

ב"ה, י"ז שבט, תשט"ז

ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת הפ"נ שלו, ולפלא שאינו מזכיר דבר מעסקנותו בכרם חב"ד, אף שבודאי ידועים לו ומפורסמים רצונו הפנימי והעז של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע אשר כל אחד מאנ"ש והתמימים יפעלו בהפצת המעיינות חוצה, היינו לא רק תורת החסידות אלא גם הדרכותי' ומנהגי' לא רק בחוצה הקרוב אלא גם בחוצה שלע"ע רחוק הוא, והאריכות בדבר הפשוט אך למותר, ובפרט במדינתם ההכרח הוא שכל אחד מאנ"ש ישתתף בחיזוק אהלי יוסף יצחק אשר במעלבורן (ונוגע

המשך בעמוד הבא